



2008:35

# Från Härlöv till Ringelikors

Arkeologisk utredning, 2008

Tony Björk



Regionmuseet  
Kristianstad  
Landsantikvarien i Skåne



Rapport 2008:35

# Från Härlöv till Ringelikors -boplatser och grustäcker

Arkeologisk utredning, 2008  
RAÄ 305, 306 och 307  
Kristianstad, 1077  
Kristianstads kommun  
Skåne län

Tony Björk

## **Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne**

Kristianstad  
Box 134, Stora Torg  
291 22 Kristianstad  
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund  
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10  
221 00 Lund  
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

[www.regionmuseet.m.se](http://www.regionmuseet.m.se)

© 2008 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne  
Rapport 2008:35  
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: AG 1217 med anslutande stolphålsrad i schakt 1. Foto åt öster, Tony Björk.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

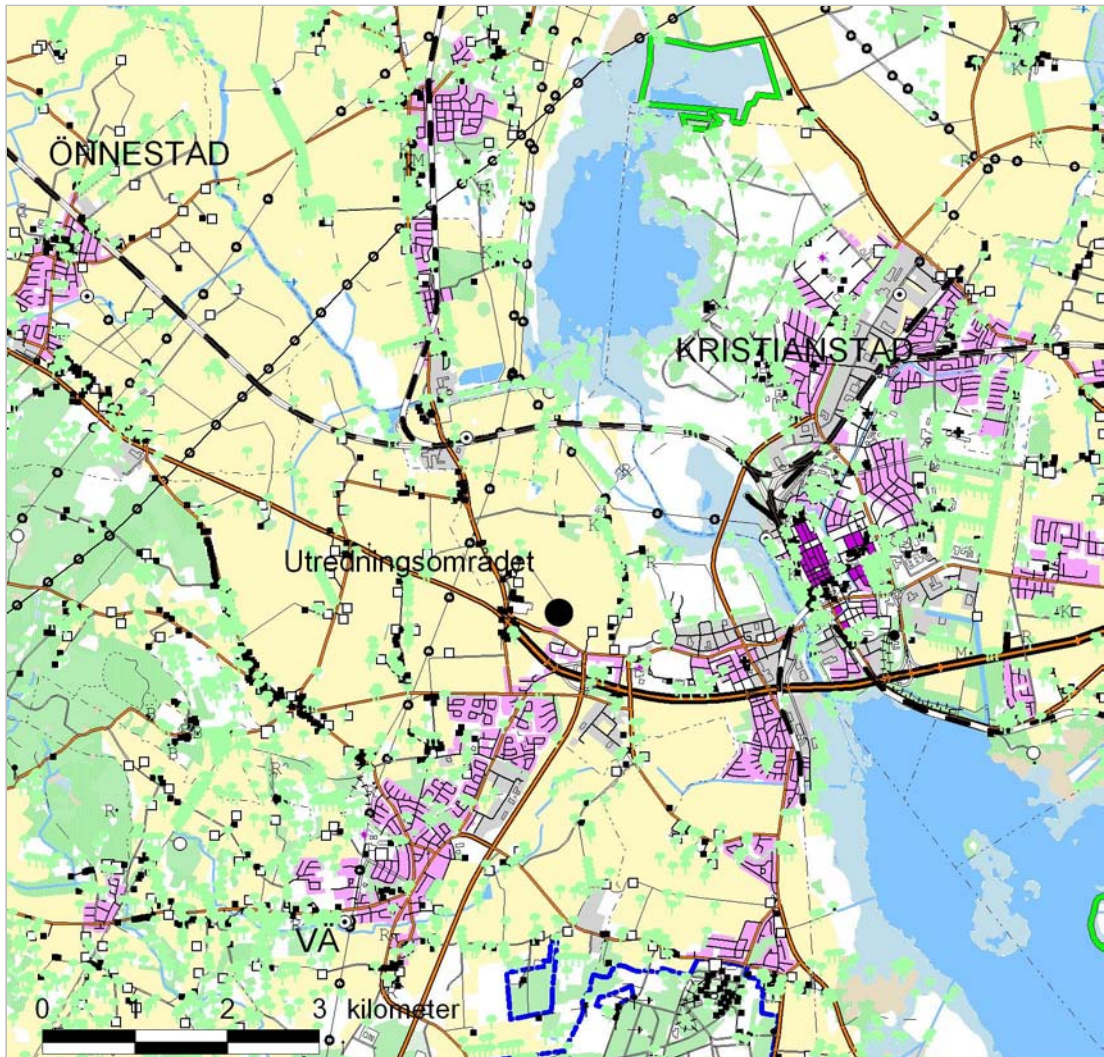
# FRÅN HÄRLÖV TILL RINGELIKORS

## Innehåll

Kort sammanfattning	5
Uppdraget	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Metod och källkritik	6
Resultat	6
Sammanfattande diskussion	10
Åtgärdsförslag	10
Referenser	11
Administrativa och tekniska uppgifter	12
Bilaga 1	13
Bilaga 2	15



*Fig. 1. Den aktuella utredningsytans läge i Kristianstads kommun, Skåne.*



*Fig. 2. Utredningsområdets läge i västra delen av Kristianstad.*

## **Kort sammanfattning**

Inför exploatering av området mellan butiksområdet i Härlöv och Ringelvikors/väg 19, utförde Regionmuseet i Kristianstad en arkeologisk utredning, i syfte att avgöra om under mark dolda lämningar berörs. Arbetet utfördes i enlighet med Länsstyrelsens i Skåne läns beslut 431-67290-07. Uppdragsgivare var Mark- & exploateringskontoret, Kristianstads kommun.

Vid utredningen konstaterades att tre fornlämningar i form av förhistoriska boplatser berörs av den planerade exploateringen (Kristianstad RAÄ nr 305, 306, 307). Regionmuseet föreslår att det utförs förundersökning/ar inom dessa.

## **Uppdraget**

Inför exploatering av fastigheterna Lillö 50:17 och 50:24, samt Härlöv 50:54 och 50:61, utfördes en arkeologisk utredning. Områdets begränsning framgår av figur 3. Området är totalt ca 12 ha stort. Marken är idag gräsbevuxen gammal åkermark, som sedan en längre tid legat i träda, samt energiskog.

I undersökningsplanen angavs att syftet med den aktuella utredningen skall vara att komplettera den bild som finns från tidigare utredningar på de omgivande fastigheterna. För att åstadkomma detta föreslogs det att sökschakt grävs för att klargöra om fornlämningar berörs och för att visa var de mest intensivt utnyttjade ytorna är belägna (Dahlén 2007). Vid utredningstillfället fanns det dock kvar gröda i form av energiskogsplantor på den norra delen av området. Denna del av området var därmed inte tillgänglig för sökschaktsgrävning, vilket innebär att detta arbete får bli föremål för en separat utredning vid senare tillfälle, eller ingå i eventuell förundersökning. Av denna orsak förbrukades endast 48 av ursprungligen beräknade 88 fältarbetstimmar.

## **Topografi och fornlämningsmiljö**

Det aktuella planområdet är beläget på en svag, men tydlig platå drygt 1 km sydväst om Helgeå. Idag ger området intryck av flack fullåkersbygd i utkanten av Kristianstad, men före 1800-talets jordbruksskiften och 1900-talets bebyggelseexpansion var området inägomark till byn Härlöv, som låg på kanten ned mot de stora våtmarkerna och de säsongvis översvämmade sankängarna utmed Helgeå.

Fornlämningarna i omgivningen utgörs till att börja med av en fyndplats för flinta och några få förhistoriska boplatser, som i allmänhet har identifierats vid ytinventeringar i form av slagen flinta (se t.ex. RAÄ 111, 275, 277). Lämningar från tidigneolitikum till och med folkvandringstid har påträffats centralt på Härlövsplatån i samband med ett antal arkeologiska insatser av varierande omfattning. Dessa finns närmare redovisade i en rapport av Helén Lilja (2007). På denna

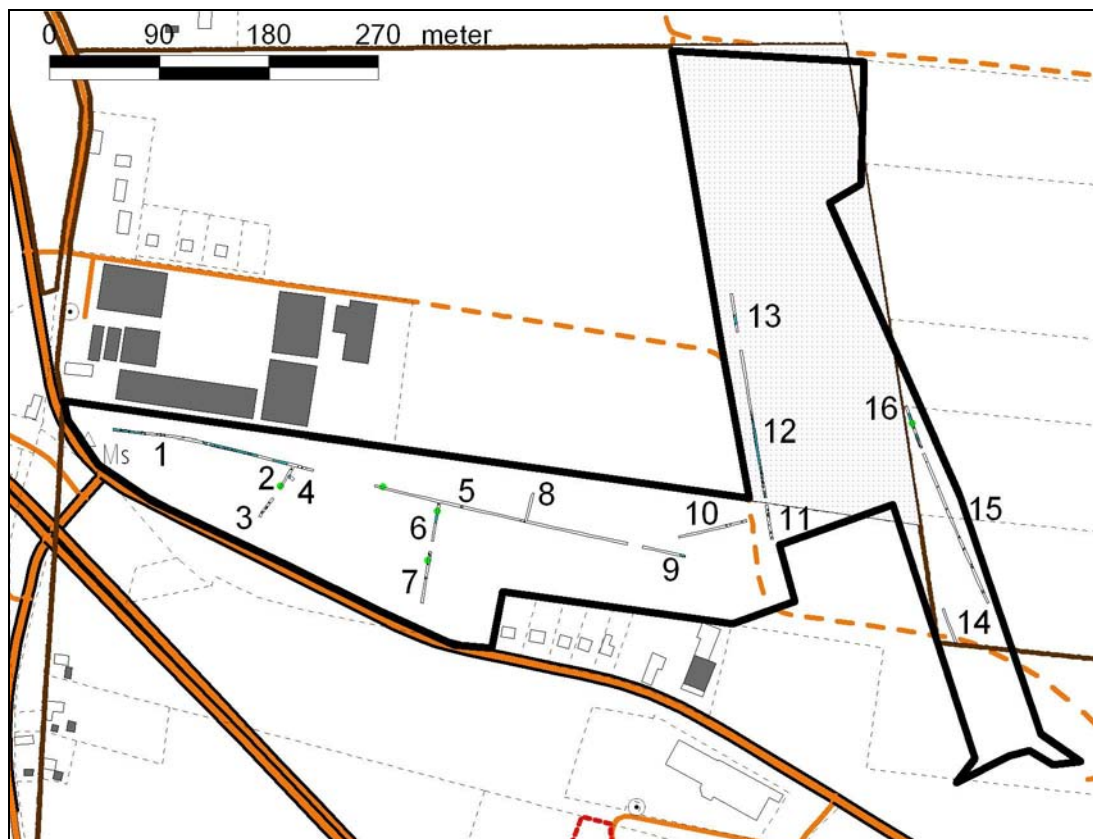


Fig. 3. Utredningsområdet (avgränsat med svart linje) med schaktens lägen och numrering markerad. Notera den gråskrafferade ytan i norra delen av utredningsområdet, som visar var det fanns gröda vid utredningstillfället.

platå finns en av de markantaste fosfatkoncentrationerna i Skåne, närmast jämförbar med Vä och Uppåkra (Arrhenius 1934). Lämningar från historisk tid utgörs av Härlövs historiska bytomt, en borgkulle (Härlövsborg), Lillöhus och Lillö Kungsgård (RAÄ 267, 217, 215, 232). Före försvenskningen var Härlöv och Lillö ett starkt adelsfäste (Dahlén 2000, Ödman 1997, 1999).

### Metod och källkritik

Schakten grävdes med grävmaskin med släntskopa och de anläggningar och lager som påträffades mättes in med nätverks-RTK. Väderleken var under hela fältarbetet soligt och marken mycket torr, efter en längre tids torka. Detta försämrade naturligtvis möjligheterna att upptäcka färgningar i alven, jämfört med om det hade funnits lite fukt kvar i marken. I övrigt var förhållandena goda och inmätningen gick att utföra utan problem.

### Resultat

Vid utredningen grävdes 16 sökschakt med en sammanlagd längd om 2006 löpmeter. Inom exploateringsytan påträffades tre fornlämningar i form av förhistoriska boplatser, samt tre större igenlagda grustäkter. Ett fåtal anläggningar

Obj. nr/ RAÄ-nr	Lämnings- typ	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
1 (RAÄ 306)	Boplats u.s.a.	Lämningar i form av ett 40-tal stolphål, gropar och härdar samt tre kulturlager/fossila matjordslager. Påträffat i sökschakt. Ytan med lämningar kan uppskattas till ca 80 x 200 m i Ö-V riktning. En sammanhängande rad med fem stolphål indikerar hus eller hägnad. Fynd av bearbetad flinta, keramik, bränd lera, träkol visar på en datering till förhistorisk tid.	Boplats
2 (RAÄ 307)	Boplats u.s.a.	Lämningar i form av ett 15-tal gropar och ett kulturlager/fossilt matjordslager som innehåller flinta. Påträffat i sökschakt. Lämningarna finns inom en yta som kan uppskattas till ca 80 x 90 m.	Boplats
3 (RAÄ 305)	Boplats u.s.a.	Lämningar i form av ett 40-tal stolphål, gropar och härdar, påträffade i sökschakt. Ytan med lämningar kan uppskattas till minst 130 x 175 m i N – S riktning. En sammanhängande rad med minst sex stolphål indikerar hus eller hägnad. Fynd av keramik med s.k. taggträdsornamentik, från en av anläggningarna, visar på datering till senneolitikum. Dock kan även andra perioder vara representerade. Boplatsen hänger samman med de lämningar som nyligen slutundersökts direkt öster om den aktuella ytan, samt boplatslämningarna Kristianstad RAÄ nr 305.	Boplats

Tabell 1. Redovisning, från slutredovisningen, av de fornlämningar som påträffades vid utredningen. De RAÄ nr objekten tilldelats (eller ingår i) har lagts till inom parantes efter respektive arbets-ID som objekten hade i fält och vid slutredovisning.

grävdes till hälften, för att få bekräftat om det rörde sig om fornlämningar eller ej, samt för att få en viss uppfattning om karaktär och bevarandegrad.

I områdets västra del påträffades ett område med boplatslämningar, i form av tre kulturlager/fossil matjord, härdar, gropar och stolphål, inom en yta av ca 15 000 m<sup>2</sup> (Arbets-id: objekt 1 = RAÄ 306). Vid utredningen grävdes här hälften av en grop och en kokgrop samt en kvadratmeterruta lager (AG 1241, AP 1042 och AL 1096 ruta 1; fig. 5 och 6). AG 1241 innehöll inga fynd och AP 1042 innehöll endast sot, skörbränd sten och ett djurben. Den ruta som grävdes i AL 1096 visar att lagret är omkring 0,05 m djupt och att den innehåller lite träkol och skörbränd sten. Fyndmässigt gav provrutan ingenting. Övriga fynd i området kom tydligt i de framschaktade lagren och anläggningarna.

I områdets centrala del påträffades ett område med enstaka gropar och ett kulturlager/fossilt matjordslager inom en ca 7000 m<sup>2</sup> stor yta (Arbets-id: objekt 2 = RAÄ 307). De fynd som tillvaratogs kom enbart från den framschaktade ytan av anläggningarna. Inga anläggningar grävdes i denna del av exploateringsytan.

I områdets östra del påträffades boplatslämningar, i form av härdar, gropar och stolphål, inom en yta om minst 20 000 m<sup>2</sup> (Arbets-id: objekt 3 = RAÄ 305). I ett parti av schakten låg stolphålen tydligt i rad, vilket indikerar ett hus eller en hägnad. Vid utredningen grävdes hälften av en grop (AG 313), som bland annat

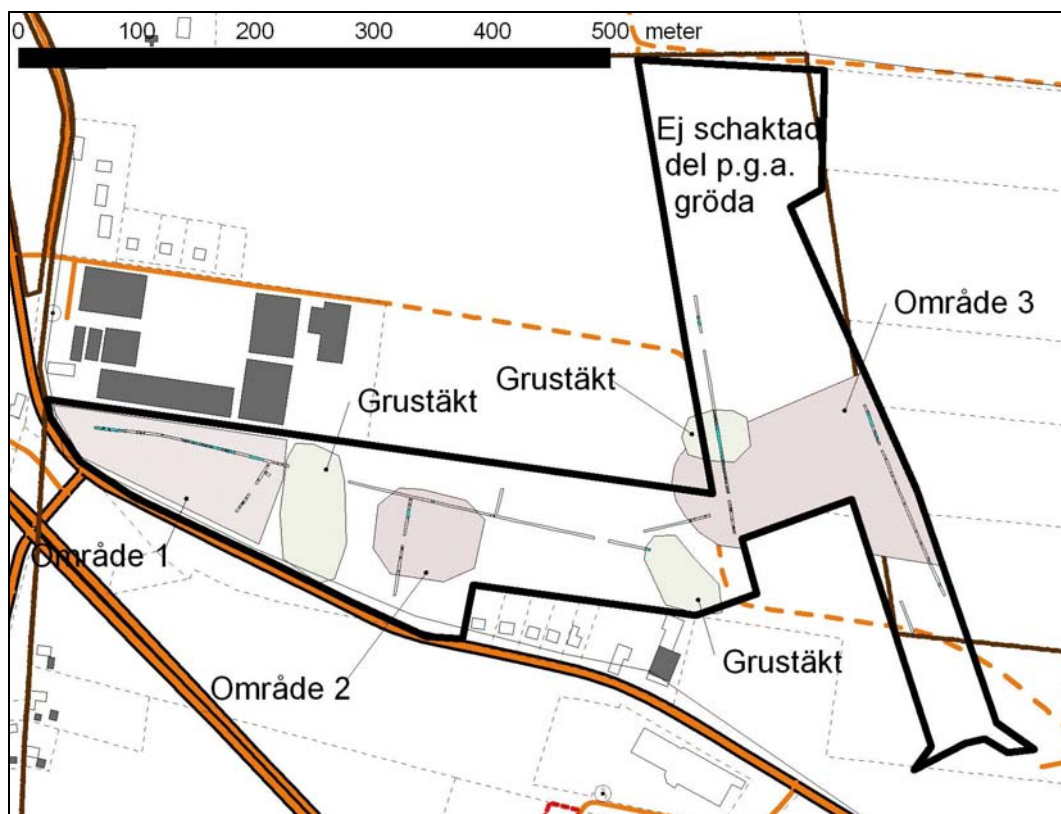


Fig. 4. Presentation av vilka områden som innehåller fornlämningar samt vilka områden som tidigare berörts av grustäkter.



Fig. 5. Kokgropan AP 1042 snittades. Den visade sig vara bättre bevarad än vad det första intrycket gav sken av. Foto åt öster.



Fig. 6. Bilden visar lagerdjup och karaktär i den kvadratmeterruta som undersöktes av lagret AL 1096.

innehöll taggträdsornerad keramik, med klar datering till senneolitikum. Gropen var 0,75 m i diameter och 0,30 m djup. Fyllningen bestod av brungrå sand (fig. 7a och 7b). Övriga fynd i området kom ytligt i de framschaktade lagren och anläggningarna. Anläggningstätheten var påfallande hög i schakt 11 och 12, trots att här också fanns gott om recenta störningar.

Objekt 3's utbredning norrut är svår att bedöma närmre, på grund av att hela utredningsytan inte var tillgänglig. Inom en drygt 3 ha stor yta växer energiskog och en fortsatt utredning/förundersökning erfordras för att vi ska kunna få en uppfattning om eventuella lämningars utbredning och status inom denna del av ytan. Det är dock helt klart att dessa lämningar hänger samman med de som samtidigt undersöktes direkt öster om utredningsytan och därmed boplatsen RAÄ 305, vars utbredning justerats, framför allt västerut.

Inom exploateringsytan konstaterades tre större igenlagda grustäkter samt ett stort anläggningsfritt område, som i huvudsak sammanfaller med ett område där jordarten är lera, till skillnad av merparten av området som har en jordmån i form av sand eller kalkhaltig morän. Detta gör att några större partier av exploateringsytan redan i detta skede kan friskrivras från arkeologiska lämningar.



Fig. 7a. Sektion av gropen AG 313, som innehöll ett ovanligt gott dateringsunderlag. Foto åt öster.



Fig. 7b. Mynningsbit med taggtrådsornamentik från AG 313 (fnr. 5).

### Sammanfattande diskussion

Den arkeologiska utredningen inom Lillö 50:17 m.fl. resulterade i att det kunde konstateras att tre förhistoriska boplatser berörs av de planerade exploateringarna i området. Redan här är utredningens viktigaste syfte uppfyllt.

Det är uppenbart att de boplatzlämningar som påträffades i den östra delen av området har ett rumsligt och kronologiskt samband med lämningarna inom RAÄ 305. Efter att en slutundersökning utförts på den fastighet som i östra kanten angränsar till den nu utredda ytan, har lämningarna vid anmälan till FMIS också kommit att inkorporeras i RAÄ nr 305.

### Åtgärdsförslag

Regionmuseet föreslår att det utförs förundersökning/ar inom tre delområden av det aktuella exploateringsområdet. Områdena har ovan benämnts område 1, 2 och 3 (senare tilldelade RAÄnr 305 – 307).

Inom en drygt 3 ha stor yta växer energiskog och en fortsatt utredning/förundersökning erfordras för att vi ska kunna få en uppfattning om eventuella lämningars utbredning och status inom denna del av ytan. Det är helt klart att dessa lämningar hänger samman med de som samtidigt undersöktes direkt öster om utredningsytan och därmed boplatzen RAÄ 305, vars utbredning justerats, framför allt västerut.

Kristianstad 13/6 2008

Tony Björk

## Referenser

Björk, T. 2007. *Förhistoriskt i Härlöv*. Lillö 50:18 och 50:21, Kristianstad, Kristianstads kommun, Förundersökning 2007. Arkivrapport 42/2007.

Dahlén, J. 2000. *Arkeologiska förundersökningar 1999 – 2000, Skåne, Kristianstads kommun, Norra Åsum socken, Härlöv 50:27, 50:39 m.fl., RAÄ 267*. Regionmuseet Kristianstad rapport 2000:19.

Dahlén, J. 2007. *Ang. arkeologisk utredning inom fastigheterna Lillö 50:17 och 50:24 samt Härlöv 50:54 och 50:61, Kristianstad, Kristianstads kommun*. Undersökningsplan och kostnadsberäkning Regionmuseet Kristianstad 5/12 2007.

Lilja, H. 2007. *Härlövs industriområde – boplatzlämningar och grav*. Utredningar, förundersökningar och slutundersökning 1999 – 2005. Regionmuseet Kristianstad rapport 2007:10.

Ödman, A. 1997. *Härlövsborg*. Föreningen Gamla Christianstad årsskrift 1997. Kristianstad.

Ödman, A. 1999. *Norra Åsum, Härlöv och Lillö gård, borg och slott*. Föreningen Gamla Christianstad årsskrift 1999. Kristianstad.

## **Administrativa och tekniska uppgifter**

Skåne, Kristianstads kn, Kristianstad, Lillö 50:17 och 50:24 samt Härlöv 50:54 och 50:61.

Ekonomiska kartan blad 3D 2i

Länsstyrelsen i Skåne län dnr 431-67290-07

Regionmuseet i Skåne dnr K12.20-472-07

Typ av exploatering : Husbyggnation m.m.

Typ av arbete : Arkeologisk utredning

Fälttid : 5/5 – 26/5 2008

Arkeologisk personal : Tony Björk

Arkeologtid : 48 fälttimmar

Kostnadsansvarig : Kristianstad kommun, Mark- & exploateringskontoret

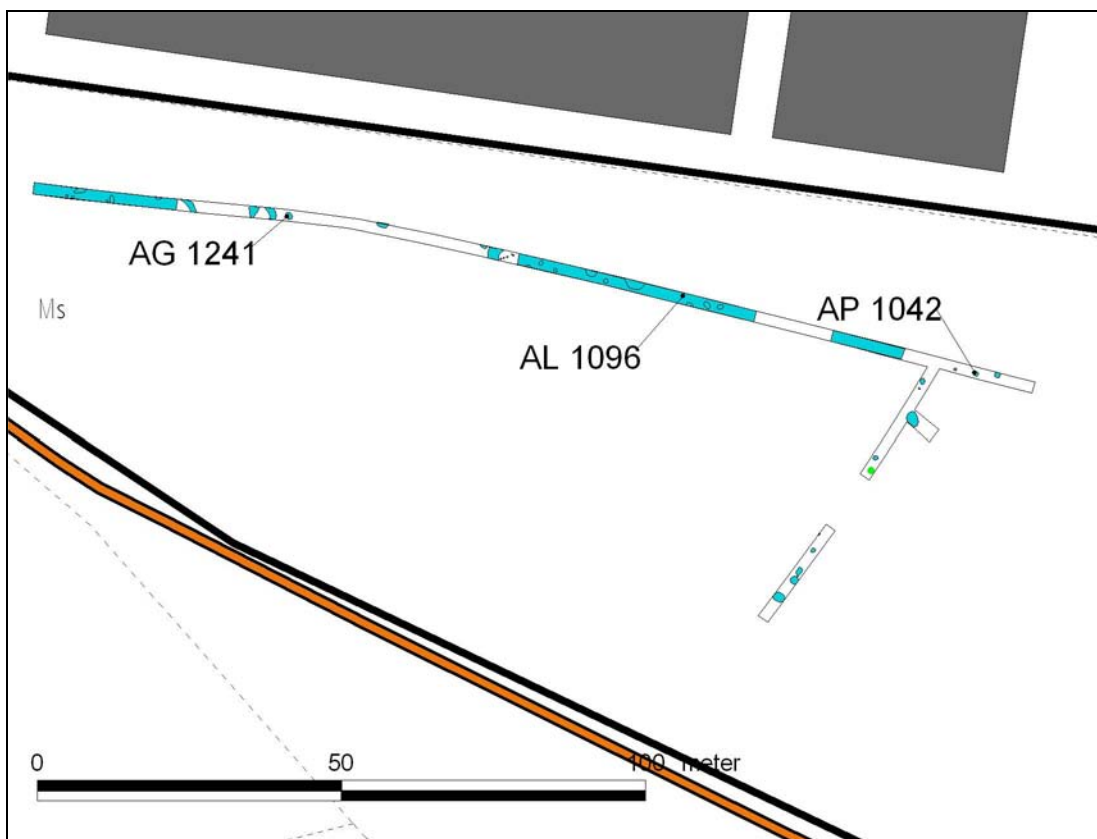
Kostnad : 106 600 kr, exkl. moms (mot beräknat 144 300 kr).

Undersökt yta : 2006 löpmeter schakt

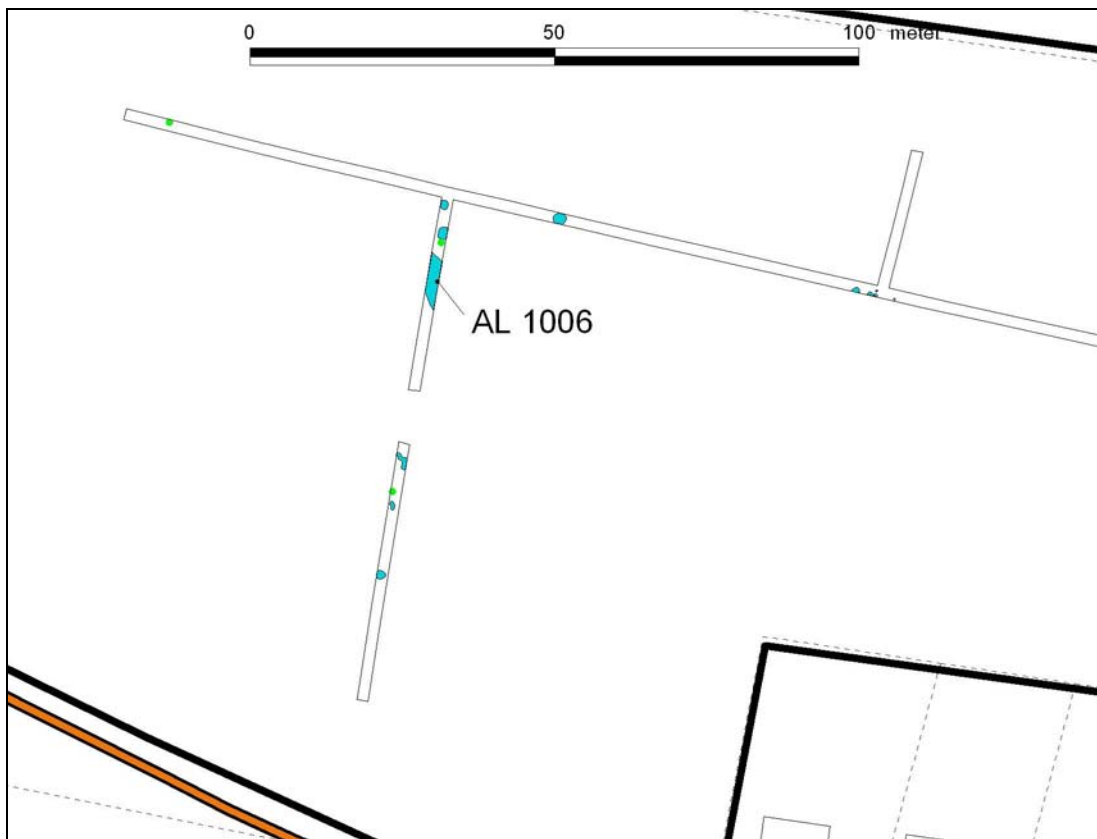
Arkivmaterial : Digital inmätning med RTK (Intrasisprojekt RK47207AU), digitala foton, anteckningar. Dokumentationsmaterialet förvaras i Regionmuseets arkiv, Kristianstad.

Fyndmaterial : Fnr 1 – 31 förvaras på Lunds universitets historiska museum under LUHM nr 31 867.

# Bilaga 1



Detalj av lämningar i område 1 ovan (RAÄ nr 306) och område 2 nedan (RAÄ nr 307).





*Detalj av lämningarna i sydvästra delen av område 3 (RAÄ nr 305).*

## Bilaga 2

Fyndlista. RAÄ 305, 306, 307, Lillö 50:17 m.fl., Kristianstad, AU 2008, LUHM 31867.

Fyndnr	Fyndomständighet	Material	Sakord	Antal	Vikt (g)	Kommentar
1	AP 1042	Ben	Djurben	1		1 Fragment. RAÄ 306
2	AH 283	Sydk. flinta	Avslag	1		1 RAÄ 305
3	AL 211	Krist. flinta	Avslag	1		1 RAÄ 305
4	AL 1006	Krist. flinta	Avslag/avfall	3		44 RAÄ 307
5	AG 313	Lera	Keramik	20	138	3 mynningsbitar med taggträdsom. + många små fragment. RAÄ 305
6	AG 313	Sydk. flinta	Avslag	1		1 RAÄ 305
7	AG 313	Krist. flinta	Avslag/avfall	4		81 RAÄ 305
8	AG 313	Ben	Djurben	2		1 Fragment. RAÄ 305
9	AG 566	Krist. flinta	Avslag	1		20 RAÄ 305
10	AG 828	Lera	Keramik	1		2 RAÄ 306
11	AG 788	K.flinta	Avslag	1		10 RAÄ 306
12	AH 263	K.flinta	Avslag/avfall	8		47 RAÄ 305
13	AG 402	K.flinta	Avslag	1		33 RAÄ 305
14	AD 681	K.flinta	Avslag/avfall	1		28 RAÄ 305
15	AD 681	Lera	Keramik	1		4 Yngre rödgods. RAÄ 305
16	AG 1117	K.flinta	Avslag/avfall	1		30 RAÄ 306
17	AG 1134	Lera	Keramik	1		11 Mynningsbit med öra. Vittrad. YBÄ – ÄJÄ. RAÄ 306
18	AG 1134	Ben	Djurben	2		5 RAÄ 306
19	AG 1134	K.flinta	Avslag/avfall	3		10 RAÄ 306
20	AG 1166	Lera	Keramik	1		1 RAÄ 306
21	AG 1166	S.flinta	Avslag	1		1 RAÄ 306
22	AG 1166	K.flinta	Avslag/avfall	2		1 RAÄ 306
23	AL 1092	Lera	Keramik	1		4 RAÄ 306
24	AL 1092	S.flinta	Avslag/avfall	1		7 Kärna? RAÄ 306
25	AL 1092	K.flinta	Avslag	1		4 RAÄ 306
26	AL 691 – FF 695	K.flinta	Avslag	1		11 Bränt. RAÄ 306
27	FF 869	K.flinta	Avslag	1		5 RAÄ 307
28	FF 1011	K.flinta	Avslag	1		16 RAÄ 307

29 FF 1033	S.flinta	Avslag	1	2 RAÄ 307
30 FF 1033	Lera	Bränd lera	1	3 Del av gjutform eller degel? (finslammad, hårt bränd). RAÄ 307.
31 FF 1057	K.flinta	Avslag/avfall	1	26 RAÄ 306

K.flinta = kristianstadsflinta, S.flinta = senon- eller danienflinta.

Fynd av tegel, glas, djurben etc. från matjord och rensning tillvaratogs ej.

# Regionmuseets rapportserie 2008

## Kulturmiljö

1. Vä söder om S:ta Gertrud, Vä sn, FU, Jan Kockum, 2007
2. Kv Södra kasern 2 i Kristianstad, Kristianstad, FU, Jan Kockum 2007 – 2008
3. Gör en kyrka någon skillnad? DK, Åsa Alftberg & Lotta Eriksson, 2007
4. Kärnkraftens fysiska miljöer, Förstudie, Henrik Borg, 2008
5. Eslövs medborgarhus, Eslöv, AK, Helena Nilsson och Anna Rabow, 2005
6. Barsebäcks kyrka - installation av nytt värmesystem, Barsebäcks sn, AK, Kristina Nilén, 2007
7. Fjälkestads kyrka - invändig renovering, Fjälkestads sn, AK, Emelie Petersson & Helena Nilsson 2006
8. Krapperups alléer, Brunnby sn, KA, Patrik Olsson, 2008
9. Västra Nöbbelövs kyrka - utvändig renovering etapp 1, V. Nöbbelövs sn, AK, Helena Nilsson och Emelie Petersson, 2006
10. Folkestorps bränneri, Vårdplan, 2007-2008, Henrik Borg & Bengt Spade
11. Glimmingehus - kulturhistorisk värdebeskrivning, Vallby sn, KA, Kristina Nilén, 2008
12. Vikingatida silver från Kiaby, Kiaby sn, Bertil Helgesson, 2008
13. Norra Mellby kyrka, Norra Mellby sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007 – 2008
14. Brönnestad kyrka, Brönnestad sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007 – 2008
15. Södra Björstorps dammar, Brösarps sn, AF, Lotta Eriksson, Bertil Helgesson & Niclas Hansson, 2008
16. Munken 6, Åhus sn, FU+SU, Helén Lilja, 2000-2002
17. Gualöv 61:113. Gualöv sn, AU, Jan Kockum, 2008.
18. Stakethandboken – att gjuta ett Bromöllastaket, Katarina Olsson & Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
19. Jordkällare i Lurebygget, AK, Perstorps sn, Katarina Olsson, 2007
20. Anna på Klinten. – BMU, Västra Karups sn, Paul Hansson, 2007
21. Aosehus, Åhus sn, UN, Jan Kockum, 2007
22. S:t Olofs station, S:t Olofs sn, AK, Katarina Olsson, 2007
23. Vårdplan för området kring Pannehuset, Andrarums sn, KA, Anna Rabow och Jimmy Juhlin Alftberg 2007-2008
24. Gravfälten vid Vä, Vä sn, AU, Tony Björk, 2008
25. Öllsjö 7:1, Skepparslöv sn, AU, Anders Edring, 2008
26. Hammar 9:21, Nosaby sn, AU, Anders Edring, 2008
27. Magasinet i Svalöv, Svalövs sn, BMU, Henrik Borg, 2008
28. Träne kyrka, Takrestaurering, Träne sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
29. Uppåkra kyrka, FU, Bertil Helgesson, 2008
30. Osby kyrka - läktarunderbyggnad och ledningsschakt, Osby sn, AK & FU, Lotta Eriksson & Jan Kockum, 2007-2008
31. Vä 2:12 - Väby gård, Vä sn, FU, Catherine Svensson, 2008.
32. Bälteberga 1:3, Vårdplan 2007-2008, Ottarps sn, Henrik Borg, Kristina Nilén, Anna Rabow, 2007-2008
33. Bland tobak och textil i Dösjebro, Västra Karaby sn, DK, Henrik Borg, 2008
34. Ignaberga gamla kyrka - invändiga arbeten, Ignaberga sn, AK, Helena Nilsson & Lotta Eriksson, 2007-2008
35. Från Härlöv till Ringelikors, Kristianstad, AU, Tony Björk, 2008

### Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning  
AK- antikvarisk kontroll  
AU-arkeologisk utredning  
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning  
KA- kulturhistorisk analys  
MD-murverksdokumentation  
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport  
UN- arkeologisk undersökning  
BD- byggnadsdokumentation  
BAD-byggn-ark-dokumentation

